

Nr 363.

Av herr **Wahren**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 359, med förslag till lag om arbetstidens begränsning.

I proposition nr 359 har Kungl. Maj:t framlagt förslag till lag om arbetstidens begränsning, vilket förslag uti vissa avseenden innebär förändringar uti nu gällande lagstiftning.

Vid den av kungl. propositionen föranledda remissdebatten har jag haft tillfälle beröra, hurusom de huvudsakliga förutsättningar, vilka från ekonomisk synpunkt ansetts medgiva antagandet av nu gällande arbetstidslag, visat sig ohållbara, samt hurusom lagens inverkan på prisbildningen av landets produktion och därmed på arbetarnas levnadsstandard är sådan, att det blivit en ekonomiskt tvingande nödvändighet att lätta på det tryck arbetstidslagen utövar i vårt näringsliv. Jag har ock med beklagande framhållit hurusom de ändringsförslag, som uti kungl. propositionen innehållas, även om de äro ägnade att i någon mån göra lagens efterlevnad lättare, icke bereda möjlighet undvika de ekonomiskt nedbrytande följder den av lagen orsakade pridfördyringen medför för såväl stat och kommun som arbetsgivare och arbetare. *Be-
träffande graden av produktionsfördyringen hänvisar jag till bilagda special-
utredning* rörande produktionskostnadernas ökning vid förkortning av arbetstiden. I fråga om produktionsfördyringens inverkan på det allmänna prisläget och därmed å arbetarnas levnadsstandard samt olägenheterna vid fullständiga utnyttjandet av befintlig vattenkraft, åberopar jag mitt förut berörda anförande vid remissen utav den kungl. propositionen till utskottet. (Uti detta mitt anförande har jag ur ovan angivna specialutredning nämnt några procentsatser, rörande den av arbetstidslagen orsakade pridfördyringen för mekaniska verkstäder, sågverk och hyvlerier, trämassfabriker samt pappersbruk och pappfabriker. Såsom av utredningen framgår kunna emellertid för produktionsfördyringen olika procentsatser fastställas beroende å huruvida produktionen vid respektive företag hålles oförminskad (alternativ A) eller icke (alternativ B). Den

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 4 saml. 143 häft. (Nr 363.) 1

procentsats, som i mitt anförande angivits för produktionsfördyringen vid var och en av nämnda industrier, har valts med hänsyn till det av ovan angivna alternativ, som av praktiska skäl vid det ifrågavarande industriföretaget i regel ifrågakommer).

De förändringar uti den kungl. propositionen jag ansett nödvändigt föreslå hänföra sig till följande paragrafer uti lagen:

§ 6.

Ifråga om denna paragraf biträder jag den av herrar von Sydow och Wijkander i samband med socialstyrelsens betänkande reservationsvis uttalade meningen, att beträffande paragrafens andra moment Washingtonkonferensens bestämmelser böra införas, förtydligade så, att någon tvekan icke kan uppstå därom, att icke allenast tekniska utan även ekonomiska motiv skola vara avgörande för möjligheten att anordna kontinuerlig drift med den arbetstidslängd i lagrummet medgives. Jag skulle vilja än kraftigare än herrar von Sydow och Wijkander understryka nödvändigheten utav att möjligheten att vid kontinuerlig drift utsträcka arbetstiden till 56 timmar i veckan såsom i konventionen, tryggas genom ett uttryckligt lagbud och icke, såsom den kungl. propositionen förutsätter, i varje särskilt fall göres beroende utav arbetsrådets prövning. Genom detta beroende förloras den trygghet för företagaren, som är ett oeftergivligt villkor för att ifrågavarande bestämmelse skall kunna bereda näringslivet den rörelsefrihet som av ekonomiska skäl är nödvändig. Socialstyrelsen har angående denna punkt framhållit, hurusom ett direkt medgivande av förlängd arbetstid för arbeten som av i lagen angivna skäl böra bedrivas kontinuerligt likväl icke kommer att befria industrien från arbetsrådets prövning, i det arbetareparten enligt 3:dje stycket av § 3 hade möjlighet hänskjuta till arbetsrådets avgörande, huruvida tillräckliga skäl förelåge anordna arbetet kontinuerligt. Just denna möjlighet borde lämna erforderlig garanti emot missbruk av ifrågavarande medgivande. Arbetsgivaren har icke, såsom socialstyrelsen synes förutsätta, några betänkligheter emot att göra frågan om den kontinuerliga driftens anordnande beroende av överenskommelse emellan arbetsgivare och arbetare eller dessas organisationer.

Ifråga om fastslående av arten och styrkan av de skäl, vilka skola vara avgörande för möjligheten anordna kontinuerlig drift, anser jag nödvändigt fastslå, att icke allenast tekniska utan även ekonomiska skäl i detta avseende äga vitsord. Den av reservanterna i socialstyrelsen, herrar Bergsten och Järte, föreslagna formuleringen synes mig i denna del ägnad synnerligen väl tillgodose näringslivets krav, men har jag

likväl icke något att erinra emot kungl. propositionens bestämmelse i denna punkt, »synnerliga skäl», vilken bestämmelse i enlighet med socialministerns motivering måste innebära full hänsyn jämväl till de ekonomiska skälen.

Ifråga om 4:de momentet delar jag helt herrar von Sydows och Wijkanders uppfattning, att arbetsrådet, i de fall ett avgörande uppdrages åt detsamma, bör meddela sina beslut på fullt sakliga grunder, efter vad som ur det allmännas synpunkt synes mest gagneligt och icke vara bundet av de intresserade parternas bifall. Jag har emellertid icke kunnat komma till någon övertygelse om, att den i detta moment innehållna bestämmelsen även med nu antydda omredigering kommer att visa sig äga synnerligt värde.

§ 8.

Jag ansluter mig till herrar von Sydows och Wijkanders reservation ifråga om nödvändigheten att låta rätten till övertidsarbete avse jämväl minderåriga och vill allenast understryka, att möjligheten till övertidsarbete för en stor del av vår industri bliver gagnlös, därest denna möjlighet begränsas till personer, som fyllt 18 år.

Ifråga om gränserna för övertidsarbete hade det utan tvivel varit med näringslivets intresse mest förenligt, att rätten till övertidsarbete i likhet med exempelvis den tyska lagen vore obegränsad. Ehuru i blotta begreppet övertidsarbete torde ligga garanti för, att detta arbete icke onödigtvis kommer till användning, har jag likväl icke velat framställa ett sådant yrkande utan med minsta möjliga jämkning uti den kungl. propositionen sökt tillgodose näringslivets mest oundgängliga krav. Den snävaste begränsning av övertidsarbete enligt 2:dra momentet, som av ekonomiska skäl kan medgivas, innebär detsammans fastställande till 30 timmar under loppet av en kalendermånad och 360 timmar under loppet av ett kalenderår. Den sålunda bestämda övertiden överskrider visserligen med 160 timmar den enligt kungl. propositionen i 2:dra momentet fastställda begränsningen per år, men då därav det icke föranledes någon vidgad gräns för den övertid, som per kalendermånad i kungl. propositionen medgives, torde vid ett avvägande emellan vikten av de ekonomiska krav, som fordra övertidens ökning, samt den från skyddsintressets synpunkt gjorda uppoffringen, denna sistnämnda befinnas ringa. Jag vill emellertid särskilt betona nödvändigheten utav, att den av mig begärda ökningen av övertiden blir i lagen omedelbart medgiven i enlighet med 2:dra momentet och icke enligt moment 3 göres beroende av arbetsrådet.

I enlighet med ovanstående föreslår jag följande förändringar uti Kungl. Maj:ts förslag:

§ 6.

2 mom. De i § 4 angivna begränsningarna av arbetstiden må överskridas vid sådant arbete, som av synnerliga skäl finnes böra drivas kontinuerligt med varandra avlösande skiftlag under villkor likväl, att arbetstiden i medeltal icke överskrider 56 timmar i veckan.

4 mom. Skulle i annat fall, än som avses i 1, 2 eller 3 mom. undantag från bestämmelse i § 4 prövas påkallat till undvikande av allvarligt missförhållande, äger arbetsrådet lämna medgivande till undantaget.

§ 8.

1 mom. För utförande av nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten må arbetare, till nödigt antal användas under högst 7 timmar i veckan utöver den tid, varunder sådan arbetare enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift må användas till sitt egentliga arbete.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i § 7 med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver den tid, som anges i § 4 eller kan hava bestämts med stöd av 5 eller 6 §, vare därtill berättigad för högst 30 timmar under loppet av en kalendermånad och 360 timmar under loppet av ett kalenderår.

4 mom. utgår.

Stockholm den 11 maj 1921.

Carl Wahren.

I motionens syfte instämma:

G. A. Björkman.

Walter Kant.

Bilaga.

P. M.

rörande produktionskostnadernas ökning vid förkortning av arbetstiden.

I samband med sitt förslag till lag om arbetstidens begränsning framlade arbetstidskommittén våren 1919 en av aktuarien A. Lilienberg på kommitténs uppdrag verkställd utredning över de ekonomiska verkningarna av lagstadgad förkortning av arbetstiden inom industrien. För att få fram utredningen innan berörda lagförslag av riksdagen företogs till slutligt avgörande, hade arbetet enligt kommitténs meddelande måst forceras, vilket kan anses ha medfört, att bearbetningen av det inhämtade materialet icke kunnat göras så uttömmande, som om mera tid stått till förfogande.

Aktuarien Lilienbergs utredning, nedan citerad »Lbg», innehåller en serie beräkningar, utförda under förutsättning dels att produktionen vid arbetstidens förkortning genom motsvarande ökning av arbetarantalet bibehålles oförminskad (alternativ A), dels att arbetarantalet blir oförändrat och produktionen minskas i förhållande till arbetstidens förkortning (alternativ B). För den undersökta industrien i genomsnitt ge beräkningarna till resultat en produktionsfördyring av 3.47 % vid alternativ A (Lbg sid. 116) och 4.54 % vid alternativ B (Lbg s. 119), då arbetstiden förkortats från den omkring 1917 gällande, c:a 56.3 timmar, till 48 timmar i veckan.

Att fördyringen utvisas så låg, förklaras av att beräkningarna måst inskränkas till den med arbetstidens förkortning *direkt* följande kostnadsökningen för varje industri, betraktad särskilt för sig. Vid den siffermässiga kalkylen hade sålunda ej kunnat medtagas en del faktorer, som syntes ägnade att *indirekt* påverka produktionskostnaden. Såsom den viktigaste av de ej medräknade, indirekt fördyrande faktorerna utpekades i utredningen »den allmänna relativa prisstegring å industriprodukter, som följer av produktionskostnadernas stegring, och som träffar industrien företrädesvis i den mån den för vidare förädling eller för nyanläggningar, reparationer och dylikt använder varor, som förut bearbetats vid verk med förkortad arbetstid och sålunda blivit delaktiga av fördyringen» (Lbg s. 123).

Det är berörda faktors betydelse, alltså den kostnadsökning, som inträder, då jämväl den med arbetstidsförkortningen följande fördyringen av råmaterialier och halvfabrikat medräknas, efterföljande beräkningar åsyfta att närmare belysa.

För angivna ändamål må till en början en beräkning verkställas beträffande industrien med tillämpning av samma principer som i Lbg:s utredning, endast med den förändringen, att från inhemska industriföretag härstammande, av industrien ytterligare förädlade råmaterialier och halvfabrikat beräknas fördyrade i förhållande till arbetstidsförkortningen vid de industrier, varifrån de hämtas. Till förtydligande av tankegången må följande exempel anföras. Ett pappersbruk använder som arbets-

material huvudsakligen trämassa. Vid arbetstidens minskning inträder produktionsfördyring vid pappersbruket genom att flera arbetare måste anställas för att hålla produktionen oförminskad (alternativ A) eller genom att löner och övriga konstanta kostnader vid oförändrat arbetarantal måste bäras av en förminskad produktionsmängd (alternativ B). Kostnaden ökas emellertid dessutom genom att arbetsmaterialet, trämassa, måste stiga i pris i följd av arbetstidsminskningens fördyrande inverkan på trämassefabrikationen, vilken sistberörda ökning icke kommit till uttryck i Lbg:s sifferkalkyler.

Vid det fullföljande av Lbg:s beräkningar, varom alltså här är fråga, blir det med hänsyn till det av arbetstidskommittén inhämtade, här använda materialets beskaffenhet nödvändigt att begränsa kalkylerna till några viktigare industrier, där materialförhållandena ställa sig någorlunda lättöverskådliga. Det urval, som sålunda gjorts, omfattar följande industrigrenar:

Järn- och stålmanufaktur,
 Mekaniska verkstäder,
 Sågverk och hyvlerier,
 Trämassefabriker,
 Pappersbruk och pappfabriker,
 Bagerier och käxfabriker,
 Sockerraffinaderier samt
 Bomullsväverier, ej komb. med spinnerier.

För sistnämnda fabriksgrupp, vilken ej finnes specificerad hos Lbg, äro de kostnadsuppgifter, varpå beräkningen bygges, hämtade ur kommerskollegii specialundersökning över textil- och beklädnadsindustrien, för de övriga ur Lbg:s utredning.

För beräkningens syfte gäller det först att utröna, i vad mån de av angivna industrier bearbetade råmaterialerna och halvfabrikaten fördyras genom arbetstidens förkortning. Härvid fästes avseende endast vid huvudmaterialet, vadan smärre förbrukningsartiklar, kraft och belysning lämnas utom räkningen liksom i regel även bränsle, när detta antingen importerats eller kommer från arbetsområden inom landet, som ej beröras av arbetstidslagen. Huvudmaterialet utgöres vid järn- och stålmanufakturen och mekaniska verkstäderna av järn och stål, vid sågverken av timmer, vid trämassefabrikerna av massaved, vid pappersbruket av trämassa, vid bagerierna av mjöl, vid sockerraffinaderierna av råsocker och vid bomullsväverierna av bomullsgarn. Samtliga angivna materialier hämtas normalt nästan uteslutande från företag inom landet och undergå fördyring på grund av arbetstidens lagstadgade förkortning. För klargörande av fördyringens betydenhet har man att tillgå av Lbg verkställda kalkyler eller likartade beräkningar över produktionskostnadernas ökning vid de industrier, som framställa eller behandla materialerna i fråga, det vill säga, järn- och stålverken för järn och stål, timmer- och vedframskaffningen för timmer och ved, trämassefabrikerna för trämassa, kvarnarna för mjöl, råsockerbruket för råsocker samt bomullsspinnerierna för bomullsgarn. Nu angivna produktionsgrenar, med undantag av trämassefabrikerna, bearbeta råmaterialier, som i huvudsak komma från produktioner utanför arbetstidslagens bokstavliga räckvidd, och för vilka prisstegring därför ej här beräknas.

Enligt Lbg:s beräkningar utgör produktionskostnadens ökning vid

	Alternativ A: oförminskad produktion %	Alternativ B: minskad produktion %
Järn- och stålverk (järn och stål)	5.63	5.27
Kvarnar (mjöl)	0.52	1.87
Råsockerbruk (råsocker)	4.39	12.94.

För bomullsspinnerierna (bomullsgarn) blir med tillämpning av Lbg:s beräkningsprinciper och med hänsyn därjämte tagen till arbetskostnadens stegring för främmande hjälparbeten på sätt, som närmare framgår av bilaga 1 : i) motsvarande kostnadsökning vid alternativ A 3.19 % och vid alternativ B 4.66 %. För vedframskaffningen ökas kostnaden genom arbetstidslagets giltighet för viss del av flottningen (arbete vid skiljeställe) enligt beräkning, som lämnats av ett större företag inom branschen, och som finnes utförd i bilaga 1 : c), vid alternativ A med 6.17 % å vedkostnaden fritt fabrik och vid alternativ B med 7.82 %. Ifrågavarande procenttal anses ungefärligen tillämpliga även på timmerframskaffningen. Vad slutligen beträffar trämassefabrikerna (trämassa) framkommer vid beräkning enligt Lbg:s principer, och om vedens nyssberörda fördyring dessutom medräknas på sätt, som framgår av bilaga 1 : e), en ökning av produktionskostnaden av 7.78 % vid alternativ A och 9.37 % vid alternativ B.

Den med arbetstidens minskning följande fördyringen av huvudmaterialet skulle alltså för de utvalda industrierna bliva:

	Alternativ A: %	Alternativ B: %
Järn- och stålmanufaktur (järn och stål)	5.63	5.27
Mekaniska verkstäder (järn och stål)	5.63	5.27
Sågverk och hyvlerier (timmer)	6.17	7.82
Trämassefabriker (ved)	6.17	7.82
Pappersbruk och pappersfabriker (trämassa)	7.78	9.37
Bagerier och käckfabriker (mjöl)	0.52	1.87
Sockerraffinaderier (råsocker)	4.39	12.94
Bomullsväverier (bomullsgarn)	3.19	4.66.

Det gäller nu att fullfölja Lbg:s beräkningar med användning av ovanstående procenttal över materialfördyringen. För att åskådliggöra förfaringsättet härvid utföres följande beräkning för järn- och stålmanufakturen:

Alternativ A: oförminskad produktion och ökat arbetarantal:

För de i Lbg:s utredning representerade verken utgör kostnaden för råmaterialier kronor 24,277,283. Detta belopp ökas med ovan vid alternativ A angivna fördyring å järn och stål, 5.63 %, alltså med kronor 1,366,811. Den enligt Lbg:s principer beräknade kostnadsökningen utgör kronor 1,849,590 (Lbg s. 103). Tillägges ovanstående, av Lbg ej medräknade materialfördyring, blir summan kronor 3,216,401. Verkens hela tillverkningskostnad före arbetstidens förkortning var kronor 45,355,457 (Lbg s. 32). Härå utgör nyssnämnda sammanlagda kostnadsökning 7.09 %.

Alternativ B: oförändrat arbetarantal och minskad produktion:

Arbetstidens och därmed produktionens minskning utgör 16.08 % (Lbg s. 112). Med produktionsminskningen följer enligt Lbg (s. 109) genom minskad åtgång på råmaterialier, bränsle, kraft etc. en absolut minskning av produktionskostnaden, kronor 45,355,457, med kronor 5,390,829. Av sistnämnda belopp komma kronor 3,903,787 på råmaterialier. Materialkostnaden, kronor 24,277,283, skulle således sjunka till kronor 20,373,496. Tillägges ovan under alternativ B angivna, av Lbg ej inräknade fördyring av järn och stål, 5.27 %, stiger materialkostnaden till kronor 21,447,179, d. v. s. med kronor 1,073,683. Den absoluta kostnadsminskningen, kronor 5,390,829 reduceras alltså med sistnämnda belopp eller till kronor 4,317,146, som utgör 9.51 % å hela produktionskostnaden före arbetstidens förkortning, kronor 45,355,457. Mot en produktionsminskning av 16.08 % (jfr ovan) står sålunda en kostnadsminskning av 9.51 %. Produktionen nedgår med andra ord till 83.92 % av den gamla, medan kostnaden ej sjunker mera än till 90.49 %, vilket betyder, att produktionen fördyras $\frac{90.49}{83.92} = 1.0783$, d. v. s. med 7.83 %.

Som synes har materialkostnaden i sin helhet beräknats stiga med den för järn och stål inträdande fördyringen. Nu kan ju anmärkas, att materialet ej består uteslutande av järn och stål, och att den för nämnda produkter gällande fördyringsprocenten därför ej är tillämplig å hela materialkostnaden. Det torde emellertid ej innebära något nämnvärt fel, om man antager, att även det andra materialet genom arbetstidens förkortning fördyras i ungefär samma grad som järn och stål. Anmärkas kan även, att materialkostnaden innesluter utom materialets tillverkningskostnad jämväl transportkostnader och den vinst, som leverantören tillgodoräknat sig, vilka poster alltså bliva delaktiga av den beräknade fördyringen. I fråga om transportkostnaderna torde intet vara att invända häremot, då dessa givetvis ökas genom arbetstidens förkortning. Däremot borde vinstbeståndsdelen ej ingå vid beräkningen, men det fel, som uppstår genom att den ej kunnat utsondras, torde mer än utjämnas därigenom, att ingen fördyring beräknats för bränsle, kraft, belysning eller diverse förbrukningsartiklar och utensilier.

Efter med ovanstående analoga beräkningar för de övriga som exempel utvalda industrigrenarna, vilka beräkningar finnas utförda i bilaga 1, erhålles ur nedanstående tabell en bild av produktionskostnadens ökning. Till jämförelse utsätts motsvarande procenttal enligt Lbg:s oförändrade beräkningsprinciper.

Produktionskostnadens ökning vid arbetstidens förkortning.

	<i>Alternativ A:</i> oförminskad produktion		<i>Alternativ B:</i> minskad produktion	
	enligt förev. beräkning	enligt Lbg %	enligt förev. beräkning %	enligt Lbg %
Järn- & stålmanufaktur	7.09	4.08	7.83	5.00
Mekaniska verkstäder	6.58	3.86	7.64	5.10
Sågverk & hylerier	7.61	3.79	9.40	4.57
Trämassefabriker	7.78	4.76	9.37	5.56
Pappersbruk & pappfabriker	8.72	4.90	12.63	8.00
Bagerier och käckfabriker	1.67	1.34	3.27	2.07
Sockerraffinaderier	4.21	1.55	10.26	2.42
Bomullsväverier	5.91	4.11	8.99	6.35

Det torde framgå med full tydlighet av ovanstående siffror, att den produktionsfördyring, som träffar industrien genom att kostnaderna för arbetsmaterial i följd av arbetstidens förkortning ökas, är en synnerligen betydelsefull faktor. Tilläggas bör, att de vid förevarande beräkning erhållna procenttalen torde kunna anses som minimisiffror, då endast den med arbetstidslagen följande prisstegringen å vederbörande fabrikers huvudmaterial medräknats och pålagts den av Lbg kalkylerade kostnadsökningen. Påpekas kan även, att beräkningarna, åtminstone delvis, skulle utvisat en avsevärt högre fördyring, därest de till grund liggande uppgifterna hänfört sig till tiden före kriget och ej, såsom i regel är fallet, till år 1917, då särskilt bränslekostnadens fantastiska stegring starkt förryckte relationen mellan produktionens olika kostnadsposter. Förhållandet åskådliggöres av Lbg (s. 123) genom en jämförande beräkning för tvenne järn- och stålverk. Med 1913 års kostnadsfördelning blev produktionsfördyringen vid alternativ A 10.77 % och vid alternativ B 9.19 %, medan den stannade vid respektive 7.01 % och 6.47 %, då beräkningen byggdes på 1917 års kostnader.

Ovanstående beräkningar äga det begränsade syftet att belysa *den gällande arbetstidslagens* fördyrande inverkan på den industriella produktionen. Man kan emellertid gå ett steg längre och söka beräkna, hur en arbetstidsförkortning verkar i kostnadshänseende, då den göres generell, det vill säga träffar icke blott viss del av det egna landets produktion utan utsträcker till *allt* produktivt arbete, vare sig inom eller utom landet. Vad man vid en sådan beräkning närmast har att söka utreda, är *relationen mellan arbetskostnader och övriga produktionskostnader*. Den kalkyl å området, som nedan verkställes, inskränker sig till ifrågavarande relation inom landets industri och jordbruk. För industriens vidkommande lägges det i Lbg:s utredning publicerade uppgiftsmaterialet till grund för beräkningen jämte i något fall särskilt anskaffade uppgifter, medan för jordbrukets kostnadsförhållanden som utgångspunkt tages dels en i lantbruksstyrelsens meddelanden, offentliggjord utredning, dels av agronomen L. Nannesson tillhandahållna uppgifter (jfr bilaga 2: e och d).

Då det gäller att klargöra, huru stor del av tillverkningskostnaden för en viss industriprodukt, exempelvis papper, som utgöres av arbetskostnad, skulle man naturligen komma till alldeles felaktiga resultat, om hänsyn toges endast till pappersbrukets egen arbetskostnad. Redan i brukets råmaterial, trämassa m. m., ligger nämligen en arbetskostnad, som jämte brukets egen ingår i slutproduktens, det vill säga papperets tillverkningskostnad.

För att få fram en ungefärlig bild av hela arbetskostnadens relation till övriga kostnader vid industrien företages en beräkning över ifrågavarande relation inom ett antal industrigrenar, där förhållandena äro någorlunda överskådliga, enligt följande huvudprinciper.

Industriernas tillverkningskostnader enligt Lbg:s specifikation (s. 32) sammanföras i tre grupper, nämligen:

1. Egna konstanta kostnader,
2. Egna arbetskostnader och
3. Övriga produktionskostnader.

Till *grupp 1* föras samtliga kostnader, som ej innefatta arbetskostnad, närmare bestämt:

Ränta å industrikapitalet.

Försäkringsavgifter,
 Hyreskostnader,
 Skatter och onera för fastigheter,
 Avskrivningar å byggnader och maskiner,
 Avlöning till tjänstemän m. fl.,
 Acciser,
 Diverse ej specificerade kostnader.

Under *grupp 2* faller den avlöning, som utbetalas till den inom respektive industrier sysselsatta arbetspersonalen.

Till *grupp 3* hänföres sådana kostnader, som till en del bestå av indirekt arbetskostnad, nämligen kostnader för:

Råmaterialier och förbrukningsartiklar,
 Bränsle, kraft och belysning samt
 Underhåll av fastigheter och maskiner.

För att få fram de under *grupp 3* ingående arbetskostnaderna måste en uppdelning ske på arbetskostnader och övriga kostnader. Ifrågavarande uppdelning företages så långt möjligt med ledning av kostnadsfördelningen vid de produktionsgrenar, varifrån råmaterialierna, bränslet, drivkraften etc. erhållas. Där någon sådan ledning för uppdelningen ej står till buds, måste denna verkställas genom approximativ uppskattning på grundval av läget i likartade fall.

Sedan arbetskostnaden och övriga i råmaterialet, bränslet, drivkraften etc. ingående kostnader sålunda särskilts, sammanföres arbetskostnaden med vederbörande industris egna arbetskostnader (*grupp 2*) och övriga kostnader med industriens egna konstanta kostnader (*grupp 1*). På detta sätt framkommer som resultat en uppdelning av slutproduktens kostnad i verklig arbetskostnad och övriga kostnader, de senare i beräkningarna benämnda konstanta kostnader. De med tillämpning av angivna principer utförda beräkningarna återfinnas i bilaga 2: b. Här nedan återgivas deras slutresultat.

Fördelning av produktionskostnaden på verklig arbetskostnad och konstanta kostnader.

	Total produk- tionskostnad.	Konstanta kostnader.	Arbetskostnad.
	%	%	%
Kolgruvor	100	49.1	50.9
Skogsskötsel:			
Vedkostnader fritt flottled	100	32.6	67.4
» » fabrik	100	29.0	71.0
Elektricitetsverk	100	63.0	37.0
Järnmalmgruvor och anrikningsverk	100	44.0	56.0
Järn- och stålverk	100	44.2	55.8
Järn- och stålmanufaktur	100	45.9	54.1
Mekaniska verkstäder	100	48.3	51.7
Sågverk och hyvlerier	100	39.7	60.3
Pappersmassefabriker	100	43.5	56.5
Pappersbruk	100	50.5	49.5
Bogsering av massaved	100	44.2	55.8

De vid beräkningen medtagna industrigrenarna representera en så stor del av landets industriella produktion, att de erhållna resultaten torde kunna anses ge en någorlunda tillförlitlig bild av arbetskostnadens andel i totala produktionskostnaden, då för de särskilda industrigrenarna ej blott den direkta arbetskostnaden medräknas, utan jämväl den indirekta arbetskostnad, som ligger i det av industrierna förbrukade råmaterialet, bränslet, kraften etc. En blick på ovanstående siffror ger vid handen, att arbetskostnaden i genomsnitt för de angivna industrigrenarna rör sig omkring 55 % och övriga kostnader omkring 45 % av totala produktionskostnaden.

Går man till jordbruket, kan av de såsom bilaga 2: c) och d) bifogade tablåerna inhämtas, att arbetskostnaderna starkt variera, beroende på gårdarnas storlek, läge och den större eller mindre tillämpningen av maskindrift. För större gårdar i Skåne utgöra arbetskostnaderna cirka 41 % och övriga kostnader cirka 59 % av hela produktionskostnaden. För medelstora gårdar i södra Sverige ligga motsvarande siffror ungefär vid 50 % respektive. För gårdar i mellersta Sverige variera arbetskostnaderna från 45 % upp till 70 % och för norrländska gårdars vidkommande visa uppgifterna en arbetskostnad av ända till 80 % av hela produktionskostnaden. En justering av ifrågavarande procenttal i enlighet med de principer, som ovan tillämpats för industrien, skulle ej medföra avsevärdare höjning av arbetskostnaden, då jordbruket i relativt ringa omfattning använder materialier från andra produktionsområden. Felet utjämnas dessutom i viss mån därav, att bland de meddelade kostnaderna ej upptagits ränta å jordbrukskapitalet, varigenom de konstanta kostnaderna utvisas något för låga. Vill man ur de anförda procenttalen söka utläsa en medelsiffra för hela landet, torde denna liksom för industrien approximativt kunna sättas till 55 % arbetskostnad och 45 % konstanta kostnader.

Sedan ett uttryck för arbetskostnadens andel i produktionskostnaden sålunda erhållits, återstår att beräkna, hur den senare påverkas av en förkortning av arbetstiden. Man kan härvid först göra det tankeexperimentet, att produktionen trots arbetstidens förkortning bibehålles oförminskad genom ökning av arbetarantalet (alternativ A). Som exempel kan antagas, att arbetstiden genom införande av 8-timmars arbetsdag förkortas med den av Lbg för industrien uppgivna genomsnitts-siffran av 14.86 %. För att utjämna denna nedgång erfordras en ökning av arbetarantalet med 17.46 %. Om arbetslönerna ej skola sänkas, betyder detta en ökning av arbetskostnaderna med samma procenttal. Av ovan angivna produktionskostnad, sammansatt av arbetskostnad 55 % och konstanta kostnader 45 %, ökas alltså 55 % med 17.46 % till 64.60, och den nya produktionskostnaden skulle följaktligen bli $45 + 64.6 = 109.6$, d. v. s. en ökning med 9.6 %.

Är arbetstidens minskning större eller mindre än den ovan antagna, ändras även kostnadsstegringen, och detta blir fallet även om arbetskostnaden ingår i produktionskostnaden med mera eller mindre än 55 %. För att åskådliggöra ifrågavarande förskjutningar meddelas följande beräkningsresultat, framkomna genom samma beräkningsmetod som nyss använts.

Produktionskostnadens ökning vid förkortad arbetstid och bibehållen produktion.

Arbetskostnaden i % av produktionskostnaden	$12\frac{1}{8}$ tim. 33 $\frac{1}{3}$ %	$11\frac{1}{8}$ tim. 27.8 %	Tidsminskning		$9\frac{1}{8}$ tim. 11.1 %
			$10\frac{1}{8}$ tim. 20 %	Enl. Lbg:s utredning 14.88 %	
Produktionskostnadsökning i %					
70	35.0	26.8	17.5	12.2	8.8
60	30.0	22.5	15.0	10.5	7.5
55	27.5	20.6	13.7	9.6	6.9
50	25.0	18.7	12.5	8.7	6.2
40	20.0	15.0	10.0	7.0	4.9
30	15.0	11.2	7.5	5.8	3.7
20	10.0	7.5	5.0	3.5	2.4

Tänker man sig förhållandet omvänt, d. v. s. att arbetareantalet blir oförändrat och att produktionen minskas i förhållande till arbetstidens förkortning (alternativ B), ger beräkningen, under förutsättning att de konstanta kostnaderna sjunka i samma proportion som produktionen och arbetskostnaden blir oförändrad, resultat, identiska med ovanstående. Om, såsom i det ovan valda exemplet, arbetstiden förkortas 14.88 %, minskas de konstanta kostnaderna, som enligt samma exempel utgöra 45 % av produktionskostnaden, med 14.88 %, alltså till 38.31. Den nya kostnaden blir då 38.3 plus 55 = 93.31 % av den gamla. Då produktionen samtidigt sjunkit till 85.14 % av den gamla, utgör den nya kostnaden $\frac{93.31}{85.14} = 1.096$,

d. v. s. 9.6 % kostnadsökning, alltså densamma som vid motsvarande tidigare exempel. Den här gjorda förutsättningen, att de konstanta kostnaderna sjunka i förhållande till produktionsminskningen, är dock i praktiken föga tänkbar, då exempelvis det fasta kapitalet och därmed räntekostnaden ej kan minskas i och med att arbetstiden per dag nedgår.

Vid ovanstående kalkyler har endast arbetskostnadens ökning tagits med i räkningen. Även den konstanta kostnaden påverkas emellertid av arbetstidens förkortning. Ökas arbetarantalet (alternativ A), stegras en del konstanta kostnader, t. ex. räntekostnader, avskrivningar och försäkringsavgifter, då anläggningen måste utvidgas. Behålles arbetareantalet oförändrat med åtföljande produktionsminskning (alternativ B), stegras en del konstanta kostnader relativt därigenom, att de måste fördelas på en förminskad produktionsmängd. En hållpunkt för ifrågavarande faktors beräkning ges i Lbg:s utredning, enligt vilken industriens egendomsvärde genom nödiga utvidgningar vid alternativ A ökas med 6.86 % (s. 116), medan samma värde vid alternativ B i följd av lagervärdets minskning nedgår med 5.97 % (s. 119). Detta innebär, att de av egendomsvärdet beroende konstanta kostnaderna, sålunda främst räntan å nedlagt kapital, förändras på motsvarande sätt. Procentalen gälla för en arbetstidsförkortning vid industrien av i genomsnitt 14.88 %. Om jämte arbetskostnadens ovan beräknade ökning även ifrågavarande stegring av vissa konstanta kostnader intages i kalkylen på sätt som framgår av bilaga 3, blir resultatet under förutsättning av nyssnämnda arbetstidsförkortning följande:

Produktionsfördyring i %, då arbetskostnaden av hela produktionskostnaden utgör:

	70 %	60 %	55 %	50 %	40 %	30 %	20 %
Alternativ A	13.66	12.40	11.76	11.13	9.86	8.60	7.33
Alternativ B	16.40	16.05	15.87	15.70	15.35	15.00	14.65

Slutligen meddelas en sammanställning, återgivande resultat, som framräknats under antagen förutsättning, att vid en generell arbetstidsförkortning och en åtföljande produktionsminskning såväl arbetskostnaden som konstanta kostnader förbli absolut räknat oförändrade.

Produktionsfördyring vid minskad produktion och oförändrade kostnader.

Arbetstids- och produktionsminskning:

¹² / ₈ tim.	¹¹ / ₈ tim.	¹⁰ / ₈ tim.	Eal. Lbg:s utredning	⁹ / ₈ tim.
33 ¹ / ₃ %	27.3 %	20 %	14.86 %	11.1 %

Produktionskostnadsökning:

50 %	37 %	25 %	17.5 %	12.2 %
------	------	------	--------	--------

Beräkningen är utförd enligt följande exempel. Om arbetstids- och produktionsminskningen är 20 %, blir produktionen 80 % av den gamla. Produktionskostnaden ändras ej absolut och förblir alltså lika med 100 %. Den nya kostnaden utgör följaktligen

$\frac{100}{80} = 1.25$, d. v. s. en kostnadsökning för den minskade varumängden av 25 %. Det är vid denna beräkning likgiltigt, i vilken relation arbetskostnad och konstanta kostnader stå till varandra, då båda kategorierna ju tänkas absolut oförändrade.

Stockholm den 29 april 1921.

Bilaga 1.

Beräkning över arbetstidsförkortningens fördyrande inverkan vid några speciella industrier.

a) Järn- och stålmanufaktur.

Totalkostnad före tidsminskning enligt Lbg	kronor	45,355,457
Häri ingår råmaterial med	»	24,277,283

Alternativ A. Konstant produktion.

Kostnadsökning enligt Lbg	»	1,849,590
Råmaterialkostnaden ökas med järn- och stålverkens produktionsfördyring enligt samma utredning, sålunda vid oförändrad produktion med 5.63 %, utgörande	»	1,366,811
Detta ökat med den enligt Lbg uppkommande produktionsfördyringen	»	1,849,590
ger alltså total kostnadsökning	Summa kronor	3,216,401
vilket i % av hela tillverkningskostnaden, kronor 45,355,457 utgör		7.09 %.

Alternativ B. Minskad produktion.

Produktionsminskning enligt Lbg 16.08 %	kronor	5,390,829
Kostnadsminskning enligt Lbg	kronor	5,390,829
Kostnaden för råmaterial kronor 24,277,283 minskas med 16.08 % till kronor 20,373,496 och ökas med produktionsfördyringen 5.27 % vid järn- och stålverken vid minskad produktion eller	»	1,073,683
Absolut kostnadsminskning	kronor	4,317,146
som i % av gamla produktionskostnaden kronor 45,355,457 gör 9.51 %.		
Relativa kostnadsökningen blir alltså $\frac{100 - 9.51}{100 - 16.08} = 1.0783$ eller		7.83 %.

b) Mekaniska verkstäder.

Totalkostnad före tidsminskning enligt Lbg	kronor	160,558,281
Häri ingår materialkostnad med	»	77,610,492

Alternativ A. Konstant produktion.

Hela kostnadsökningen enligt Lbg	»	6,195,710
Råmaterial kronor 77,610,492 fördyras med 5.63 % eller	»	4,369,470
som tillägges ovanstående kostnadsökning	»	6,195,710
Total kostnadsökning alltså	Summa kronor	10,565,180
som i % av produktionskostnaden, kronor 160,558,281 gör		6.58 %.

Alternativ B. Minskad produktion.

Produktionsminskning enligt Lbg 12.25 %.		
Kostnadsminskning	kronor	12,481,150
Råmaterial kronor 77,610,492 minskas med 12.25 % till kronor		
68,103,207 och ökas med 5.27 % eller kronor	»	3,589,039
Absolut kostnadsminskning	kronor	8,892,111
utgörande av produktionskostnaden 5.54 %		
Relativa kostnadsökningen blir alltså $\frac{100 - 5.54}{100 - 12.25} = 1.0764$ eller		7.64 %

c) **Massaved fritt fabrik.**

Kostnadsfördelning. Enligt Holmens Bruks- & Fabriks-Aktiebolags statistik.

Arbetskostnad ej berörd av 8-timmars-lagen	Arbetskostnad berörd av 8-timmars-lagen	Övriga kostnader
41.1 %	29.9 %	29.0 %

Antages samma minskning i arbetstid som vid pappersmassefabrikerna enligt Lbg 17.10 %, blir kostnadsökningen enligt nedanstående:

Alternativ A. Konstant produktion.

Oförändrade bli: 41.1 + 29 = 70.1 %.	
Ökade bli: 29.9 %.	
Dessa ökas i proportion till tidminskningen eller med	
$\frac{100}{100 - 17.1} = 1.2063$ eller 20.63 % till 36.07 %	
Nya kostnaden blir sålunda 70.1 + 36.07 = 106.17.	
Kostnadsökningen alltså	6.17 %

Alternativ B. Minskad produktion.

Oförändrade bli: 29.9 + 8 = 37.9 % då 8 % utgör förvaltningskostnaden.	
Minskade bli: 41.1 + 21 = 62.1 %, vilka minskas med produktionen	
till 62.1 $\frac{(100 - 17.1)}{100} = 51.48$ %	
Nya kostnaden sålunda 37.9 + 51.48 = 89.38 %.	
Kostnadsökningen alltså $\frac{89.38}{100 - 17.1} = 1.0782$ eller	7.82 %

d) **Sågverk och hyvlerier.**

Totalkostnad före tidsminskning enligt Lbg	kronor	71,044,512
Häri ingår råmaterial med	»	43,955,088

Alternativ A. Konstant produktion.

Kostnadsökning enligt Lbg	»	2,693,482
Härtill kommer fördyring av råmaterial med 6.17 % eller	»	2,712,029
som tillägges ovanstående kostnadsökning	»	2,693,482
	Summa kronor	5,405,511
eller i % på produktionskostnaden		7.61 %

Alternativ B. Minskad produktion.

Produktionsminskning enligt Lbg 15.34 %.		
Produktionskostnadens minskning då ej fördyring av råmaterial medräknats	kronor	8,151,907
Råmaterial: kronor 43,955,088 minskas med 15.34 % till kronor 37,212,378 och ökas med 7.82 % eller	»	2,910,008
Absolut kostnadsminskning	kronor	5,241,899
eller i % av produktionskostnaden 7.38.		
Relativa kostnadsökningen alltså $\frac{100 - 7.38}{100 - 15.34} = 1.0940$ eller		9.40 %.

e) Pappersmassfabriker.

Totalkostnad före tidsminskningen enligt Lbg	kronor	54,407,218
Häri ingår råmaterial med	»	22,871,870
» » bränsle »	»	7,385,980
Varav hälften utgör kol, hälften ved enligt uppgift i kommerskollegii specialundersökning över bränsleförbrukningen åren 1913—1917.		
Sålunda fördyras råmaterial	»	22,871,870
och hälften av bränslekostnaden	»	3,692,990
	Summa kronor	26,564,860.

Alternativ A. Konstant produktion.

Kostnadsökningen enligt Lbg	»	2,591,469
Härtill måste läggas fördyringen på råmaterial och vedbränsle enligt föregående med 6.17 % eller	»	1,639,052
Kostnadsökning sålunda	kronor	4,230,521
som av hela produktionskostnaden utgör		7.78 %.

Alternativ B. Minskad produktion.

Produktionsminskningen enligt Lbg 17.10 %.		
Total kostnadsminskning enligt Lbg	kronor	6,796,611
Härvid är ej räknat med fördyring av råmaterial och bränsle etc.		
Råmaterial och vedbränsle kronor 26,564,860 minskas med 17.1 % till kronor 22,022,269, som i sin tur ökas med 7.82 % eller	»	1,722,141
Absolut kostnadsminskning	Summa kronor	5,074,470
som i % av gamla produktionskostnaden utgör 9.33 %.		
Den relativa kostnadsökningen alltså $\frac{100 - 9.33}{100 - 17.1} = 1.0937$ eller		9.37 %.

f) Pappersbruk.

Totalkostnad före tidsminskning enligt Lbg	kronor	60,435,132
Häri ingå råmaterial med	»	28,241,948
» » bränsle »	»	9,301,013
varav 80 % är kol, 20 % vedbränsle enligt uppgift i kommerskollegii specialundersökning över bränsleförbrukningen åren 1913—1917.		
Sålunda fördyras råmaterial	»	28,241,948
och vedbränsle	»	1,860,202

Alternativ A. Konstant produktion.

Kostnadsökning enligt Lbg	»	2,958,811
Råmaterial kronor 28,241,948 fördyras med 7.78 % eller	»	2,197,224
Bränsle kronor 1,860,202 fördyras med 6.17 % eller	»	114,774
Summa kostnadsökning	kronor	5,270,809
som i % av produktionskostnaden utgör		8.72 %

Alternativ B. Minskad produktion.

Produktionsminskning enligt Lbg 25.23 %.		
Kostnadsminskning enligt Lbg då fördyring på råmaterial m. m. ej medräknas	kronor	11,632,219
Råmaterial: kronor 28,241,948 minskas med 25.23 % till kronor 21,116,505 och ökas med 9.37 % eller	»	1,978,617
Vedbränsle: kronor 1,860,202 minskas med 25.23 % till kronor 1,390,873 och ökas med 7.82 % eller	»	108,766
	kronor	2,087,383
som skall avgå från ovan angivna	»	11,632,219
	»	2,087,383
Absolut kostnadsminskning	kronor	9,544,836
som utgör 15.79 % av produktionskostnaden.		
Relativa kostnadsökningen $\frac{100-15.79}{100-25.23} = 1.1263$ eller		12.63 %

g) Bagerier och kexfabriker.

Produktionskostnad enligt Lbg	kronor	9,191,010
vari råmaterial ingår med	»	5,889,325

Alternativ A. Konstant produktion.

Kostnadsökning enligt Lbg	»	123,145
Härtill kommer fördyring av råmaterial med 0.52 % eller	»	30,625
Summa kostnadsökning	kronor	153,770
eller i % av produktionskostnaden =		1.67 %
<i>Bihang till riksdagens protokoll 1921. 4 saml. 143 häft. (Nr 363.)</i>		3

Alternativ B. Minskad produktion.

Produktionsminskning enligt Lbg 8.07 %.		
Produktionskostnadens minskning då ej fördyring av råmaterial medräknats	kronor	567,224
Råmaterial kronor 5,889,325 minskas med 8.07 % till kronor 5,414,056 och ökas med 1.88 % eller	»	101,784
Absolut kostnadsminskning	kronor	465,440
eller i % av produktionskostnaden 5.06 %.		
Relativa kostnadsökningen sålunda $\frac{100-5.06}{100-8.07} = 1.0327$ eller		3.27 %

h) Sockerraffinaderier.

Produktionskostnad enligt Lbg	kronor	35,792,017
vari ingår råmaterial med	»	21,672,227

Alternativ A. Konstant produktion.

Kostnadsökning enligt Lbg	»	554,137
Härtill kommer fördyring av råmaterial med 4.39 % eller	»	951,411
	Summa kronor	1,505,548
eller i % av produktionskostnaden		4.21 %

Alternativ B. Minskad produktion.

Produktionsminskning enligt Lbg 20.92 %.		
Kostnadsminskning enligt Lbg då fördyring av råmaterial ej medräknas	kronor	6,801,496
Råmaterial kronor 21,672,227 minskas med 20.92 % till kronor 17,138,397 och ökas med 12.94 % eller	»	2,217,709
Absolut kostnadsminskning	kronor	4,583,787
eller i % av produktionskostnaden 12.81 %.		
Relativa kostnadsökningen sålunda $\frac{100-12.81}{100-20.92} = 1.1026$ eller		10.26 %

i) Bomullspinnerier.

(Lbg:s beräkningsprinciper tillämpade på kostnadsuppgifter i kommerskollegii specialutredning över textil- och beklädnadsindustrin.)

6 % ränta på insatt kapital	kronor	553,571
Råmaterial (bomull och garn)	»	6,444,624
Diverse hjälparbeten { arbetskostnad 30 % ¹⁾	»	29,195
{ övrig » 70 % ¹⁾	»	68,123
Förbrukningsartiklar	»	124,171
Förvaltningslöner	»	202,085
Arbetslöner	»	930,276

¹⁾ Fördelningen gjord efter uppgifter för färgerier i kommerskollegii nämnda utredning.

Hyror	»	4,220
Bränsle, kraft och belysning	»	101,017
Avskrivning å fastigheter	»	68,967
» » maskiner	»	190,345
Övriga	»	217,263
	Summa kronor	8,933,857

Alternativ A. Konstant produktion.

Ökade bli:		
Ränta med 12.03 % eller	kronor	66,595
Arbetslöner med 21.25 % eller	»	203,888
Avskrivning å fastigheter med 20.76 % eller	»	14,318
Summa kostnadsökning	kronor	284,801
som av produktionskostnaden utgör		3.19 %

Alternativ B. Minskad produktion.

Produktionsminskning enligt Lbg 17.21 %.

Oförändrade bli:		
Ränta	kronor	553,571
Arbetslöner och hjälparbeten	»	29,195
Förvaltningskostnader	»	202,085
Arbetslöner	»	930,276
Hyror	»	4,220
Avskrivning å fastigheter	»	68,967
Övriga kostnader	»	217,263
	Summa kronor	2,005,577
som av produktionskostnaden utgör		22.45 %

Minskade bli:		
Råmaterial	kronor	6,444,624
Övriga kostnader i hjälparbeten	»	68,123
Förbrukningsartiklar	»	124,171
Bränsle, kraft och belysning	»	101,017
Avskrivning å maskiner	»	190,345
	Summa kronor	6,928,280

som utgör av produktionskostnaden 77.55 %.

Denna summa minskas med 17.21 % eller kronor 1,192,357, utgörande i % av gamla produktionskostnaden 13.25 %.

$$\text{Relativ kostnadsökning sålunda } \frac{100-13.35}{100-17.21} = 1.0466 \text{ eller } 4.66 \%$$

j) Bomullsväverier.
(Enligt Lbg:s principer.)

6 % ränta på insatt kapital	kronor	676,265	
Råmaterial (garn)	»	8,294,760	
Diverse hjälparbeten	{arbetskostnad 30 %	»	146,788
	{övrige kostnad 70 %	»	342,505

Förbrukningsartiklar	kronor	1,051,545
Förvaltningslöner	»	545,185
Arbetslöner	»	2,350,202
Hyror	»	1,500
Bränsle, kraft och belysning	»	361,439
Avskrivning å fastigheter	»	103,250
» » maskiner	»	132,542
Övriga kostnader	»	661,176
Summa kronor		14,667,157

Alternativ A. Konstant produktion.

Okade bli:

Ränta med 12.03 % eller	kronor	81,355
Arbetslöner med 21.25 % eller	»	499,418
Avskrivning å fastigheter 20.76 % eller	»	21,435
Summa kronor		602,208

som i % av produktionskostnaden utgör 4.11 %

Alternativ B. Minskad produktion.

Produktionsminskning enligt Lbg 17.21 %.

Oförändrade bli:

Ränta	kronor	676,265
Arbetskostnad i hjälparbeten	»	146,788
Förvaltningskostnader	»	545,185
Arbetslöner	»	2,350,202
Hyror	»	1,500
Avskrivning å fastigheter	»	103,250
Övriga kostnader	»	661,176
Summa kronor		4,484,366

utgörande 30.57 % av produktionskostnaden.

Minskade bli:

Råmaterial	kronor	8,294,760
Övriga kostnader i hjälparbeten	»	342,505
Förbrukningsartiklar	»	1,051,545
Bränsle, kraft och belysning	»	361,439
Avskrivning å maskiner	»	132,542
Summa kronor		10,182,791

utgörande 69.43 % av produktionskostnaden.

Denna summa minskas med 17.21 % eller kronor 1,752,458, utgörande i % av gamla produktionskostnaden 11.95 % = absolut minskning.

Relativa kostnadsökningen $\frac{100-11.95}{100-17.21} = 1.0635$ eller 6.35 %.

k) **Bomullsväverier.**
(Materialfördyring medräknad.)

Alternativ A. Konstant produktion.

Kostnadsökning enligt föregående 4.11 % eller	kronor	602,208
Härtill kommer ökning av råmaterialkostnaden kronor 8,294,760		
med 3.19 % eller	»	264,603
Kostnadsökning sålunda	Summa kronor	866,811
som i % av produktionskostnaden utgör		5.91 %.

Alternativ B. Minskad produktion.

Produktionsminskning enligt Lbg 17.21 %.		
Absolut kostnadsminskning enligt föregående, då kostnadsökningen på råmateriel ej medräknats	kronor	1,752,458
Råmaterialkostnad kronor 8,294,760 skall minskas med 17.21 % till kronor 6,867,232 och ökas med 4.66 % eller	»	320,013
Absolut kostnadsminskning	Summa kronor	1,432,445
eller i % av produktionskostnaden = 9.77 %.		
Relativa kostnadsökningen $\frac{100 - 9.77}{100 - 17.21} = 1.0899$ eller		8.99 %.

Bilaga 2.

Uppgifter och beräkningar över produktionskostnadens fördelning på arbets-
kostnad och konstanta kostnader.

A. Fördelning av produktionskostnaden för de av Lbg undersökta industrigrenarna.

I n d u s t r i g r e n a r	Grupp I	Grupp II	Grupp III
	Egna konstanta kostnader	Egna arbets- kostnader	Övriga kostnader
	%	%	%
Järnmalmgruvor	26.53	34.67	38.80
Järn- och stålverk	12.98	13.79	73.23
Järn- och stålmanufaktur	13.46	14.80	71.74
Mekaniska verkstäder	21.52	20.84	57.64
Skeppsvarv	14.56	22.14	63.30
Fabriker för elektriska maskiner	17.91	17.89	64.20
Fabriker för elektriska apparater och ledningar	16.67	18.56	64.77
Metallmanufaktur	6.09	4.27	89.64
Kolgruvor	38.98	39.82	21.20
Cementfabriker	18.48	18.42	63.10
Tegelbruk	36.20	31.99	31.81
Glasindustri	22.25	28.87	48.88
Sågverk och hyvlerier	18.92	13.32	67.76
Snickeri- och möbelfabriker	21.66	29.29	49.04
Pappersmassfabriker	21.02	12.86	66.12
Pappersbruk och pappfabriker	19.56	10.60	69.84
Grafiska anstalter och boktryckerier	24.42	22.34	53.24
Kvarnar	8.00	1.92	90.08
Bagerier och kexfabriker	12.70	11.59	75.71
Råsockerbruk	26.77	10.51	67.72
Sockerraffinaderier	29.99	4.01	66.00
Choklad- och karamellfabriker	12.55	8.82	78.63
Bryggerier och mälterier	43.23	14.17	42.60
Tobaksfabriker	15.78	16.26	67.96
Slakterier och charkuterier	4.20	2.13	93.67
Bomullsindustri	15.25	13.53	71.22
Linne-, hamp- och juteindustri	20.92	14.94	64.14
Ylleindustri	16.81	11.49	71.70
Trikåfabriker	25.25	17.73	57.02
Sömnadsfabriker	11.90	20.96	67.14
Garverier	8.53	5.39	86.08
Skofabriker	8.67	10.59	80.74
Gummivarufabriker	17.89	13.88	68.23
Tändsticksfabriker	16.18	24.57	59.25
Diverse kemisk industri	19.96	9.03	71.01
Elektricitetsverk	37.87	8.62	53.51
Gasverk	22.66	8.00	69.34

B. Fördelning av produktionskostnaden på konstanta och arbetskostnader för vissa produktionsgrenar:

(Där ej annat särskilt anges utgå beräkningarna från uppgifter i aktuarie Lilienbergs utredning.)

	Total kostn. %	Konstanta kostn. %	Arbets- kostn. %
<i>Kolgruvor:</i>			
I. Egna konstanta kostnader	39.0	39.0	—
II. » arbets- »	39.8	—	39.8
III. { Underhåll å byggnader och maskiner	5.3	2.4	2.9
{ Råmaterial	4.0	1.8	2.2
{ Bränsle	—	—	—
{ Kraft	11.9	5.9	6.0
{ Förbrukningsartiklar	—	—	—
	100.0	49.1	50.9
<i>Skogsskötsel:</i>			
Uppgifter enligt Holmens bruks- och fabriks A-Bs statistik.			
a. Vedkostnader fritt flottled:			
I. Egna konstanta kostnader	29.7	29.7	—
II. » arbets- »	60.4	—	60.4
III. { Underhåll	7.8	2.0	5.8
{ Förbrukningsartiklar	2.1	0.9	1.2
	100.0	32.6	67.4
b. Vedkostnader fritt fabrik:			
I. Egna konstanta kostnader, 68 % av kostnader under a)	22.2	22.2	—
II. » arbetskostnader	45.8	—	45.8
III. { Transportkostnader	13.2	6.2	7.0
{ Tumning-, sortering- och flottläggning	17.4	—	17.4
{ Förbrukningsartiklar	1.4	0.6	0.8
	100.0	29.0	71.0
<i>Elektricitetsverk:</i>			
I. Egna konstanta kostnader	37.9	37.9	—
II. » arbets- »	8.6	—	8.6
III. { Underhåll	4.2	1.9	2.3
{ Bränsle (30 % ved, 70 % kol)	40.9	18.2	22.7
{ Drivkraft	7.6	4.6	3.0
{ Förbrukningsartiklar	0.8	0.4	0.4
	100.0	63.0	37.0

	Total kostn. %	Konstanta kostn. %	Arbets- kostn. %	
<i>Järnmalmgruvor och anrikningsverk:</i>				
I.	Egna konstanta kostnader	26.5	26.5	—
II.	» arbets- »	34.7	—	34.7
	Underhåll å byggnader och maskiner	2.2	1.0	1.2
III.	Råmaterial	36.6	16.5	20.1
	Bränsle			
	Drivkraft			
	Förbrukningsartiklar			
		100.0	44.0	56.0
<i>Järn- och stålverk:</i>				
I.	Egna konstanta kostnader	13.0	13.0	—
II.	» arbets- »	13.8	—	13.8
	Underhåll å byggnader och maskiner	3.8	1.7	2.1
III.	Råmaterial	23.5	10.3	13.2
	Bränsle (50 % kol)	—	10.2	10.2
	» (50 % ved resp. träkol)	40.8	6.5	13.9
	Drivkraft och belysning	0.9	0.6	0.3
	Förbrukningsartiklar	4.2	1.9	2.3
		100.0	44.2	55.8
<i>Järn- och stålmanufaktur:</i>				
I.	Egna konstanta kostnader	13.5	13.5	—
II.	» arbets- »	14.8	—	14.8
	Underhåll å byggnader å maskiner	3.5	1.6	1.9
III.	Råmaterial	53.5	23.6	29.9
	Bränsle	8.9	4.4	4.5
	Drivkraft och belysning	1.1	0.7	0.4
	Förbrukningsmaterial	4.7	2.1	2.6
		100.0	45.9	54.1
<i>Mekaniska verkstäder:</i>				
I.	Egna konstanta kostnader	21.5	21.5	—
II.	» arbets- »	20.8	—	20.8
	Underhåll	2.4	1.1	1.3
III.	Råmaterial	48.4	22.3	26.1
	Bränsle	4.0	2.0	2.0
	Drivkraft och belysning	0.7	0.4	0.3
	Förbrukningsmaterial	2.2	1.0	1.2
		100.0	48.3	51.7

		Total kostn. %	Konstanta kostn. %	Arbets- kostn. %
<i>Sågverk och hyplierier:</i>				
I.	Egna konstanta kostnader	18.9	18.9	—
II.	» arbets- »	13.3	—	13.3
III.	Underhåll å byggnader och maskiner	2.8	1.3	1.5
	Råmaterial	61.9	18.0	43.9
	Bränsle	0.8	0.4	0.4
	Drifkraft och belysning	0.2	0.1	0.1
	Förbrukningsartiklar	2.1	1.0	1.1
		100.0	39.7	60.3

<i>Pappersmassfabriker:</i>				
I.	Egna konstanta kostnader	21.0	21.0	—
II.	» arbets- »	12.9	—	12.9
III.	Underhåll å byggnader och maskiner	3.9	1.8	2.1
	Råmaterial	42.0	12.2	29.8
	Bränsle (50 % kol, 50 % ved)	13.6	5.3	8.3
	Drivkraft och belysning	1.3	0.8	0.5
	Förbrukningsartiklar	5.3	2.4	2.9
		100.0	43.5	56.5

<i>Pappersbruk:</i>				
I.	Egna konstanta kostnader	19.6	19.6	—
II.	» arbets- »	10.6	—	10.6
III.	Underhåll å byggnader och maskiner	2.5	1.1	1.4
	Råmaterial	46.7	20.3	26.4
	Bränsle (80 % kol, 20 % ved)	15.4	6.9	8.5
	Drifkraft och belysning	1.3	0.8	0.5
	Förbrukningsartiklar	3.9	1.8	2.1
		100.0	50.5	49.5

Bogseringskostnader för massaved:

(Enligt Holmens Bruks- och Fabriks A-B:s statistik.)
(Medeltal för 5 båtar under åren 1918—1920.)

I.	Egna konstanta kostnader	17.5	17.5	—
II.	» arbets- »	21.1	—	21.1
III.	Underhåll och utrustning	12.4	5.6	6.8
	Bränsle (30 % ved, 70 % kol)	49.0	21.1	27.9
		100.0	44.2	55.8

D. Norrlandsgårdar.

Uppgifter enligt Agronom L. Nanneson.

Arbetskostnader:	Grupp I	Grupp II
	207 har 29 st. %	446 har 32 st. %
Kontant	7.0	12.2
In natura	8.6	17.3
Familjens arbete	66.6	50.5
Summa arbetskostnader	82.2	80.0
Utsäde	1.3	1.1
Konstgödsel	2.66	3.09
Diverse för jordbruket	0.4	0.61
Torvströ	0.12	0.37
Hästarna, amortering	—	0.04
» diverse	0.30	0.19
Nötkreaturen	0.24	0.36
Övriga husdjur	0.09	0.15
Kraftfoder	0.87	1.37
Andra fodermedel	1.85	0.75
Trädgård	0.02	0.11
Byggnader	2.98	3.96
Grundförbättringar	0.22	0.52
Döda inventarier	2.93	3.13
Allmänna ömkostnader	0.63	0.82
Skatter	2.44	2.84
Lyse	0.75	0.59
Summa övriga ömkostnader	17.80	20.0

Bilaga 3.

**Beräkningsmetod för fastställande av produktionsfördyringen, då hänsyn
tages till såväl arbetskostnadens ändring som ändringen av
egendomsvärdet.**

Alternativ A. Konstant produktion:

Egna fasta kostnader (se bilaga 2 a) utgöra i medeltal för de av Lbg undersökta industrierna 16.99 %. Med egendomsvärdets ökning, 6.86 enligt Lbg, ökas dessa konstanta kostnader till en viss del.

Oförändrade bli posterna under olycksfallsförsäkring, löner till tjänstemän m. fl. samt övriga kostnader, tillsammans utgörande 5.15 %, eller cirka 30 % av konstanta kostnader. Ökade blir resten av de konstanta kostnaderna, d. v. s. ränta på kapitalet, andra försäkringar än olycksfallsförsäkring, hyreskostnad, avskrivningar å byggnader och maskiner, tillsammans utgörande 11.84 % eller cirka 70 % av konstanta kostnaderna.

Arbetstidsminskning i genomsnitt 14.86 %.

Utgör fasta kostnaden exempelvis 45 % och arbetskostnaden sålunda 55 %, skall följaktligen 55 % ökas med 17.46 % till 64.60 %. Ytterligare skall 70 % av de fasta kostnaderna ökas i proportion till egendomsvärdets ökning, sålunda $\frac{70.45}{100} = 31.50$ % skall ökas med 6.86 % till 33.66 %. Resten av de fasta kostnaderna eller 30 % av 45 %, utgörande 13.5 %, förbli oförändrade vid tidsminskningen.

Den nya kostnaden blir sålunda: $13.50 + 33.66 + 64.60 = 111.76$ % och kostnadsökningen sålunda: **11.76 %**.

Alternativ B. Minskad produktion:

Vid minskad produktion minskas egendomsvärdet med 5.97 % enligt Lbg. Med denna minskning sjunker alltså en viss del av fasta kostnaderna.

Minskade bli ränta å kapital samt försäkring av fastigheter, maskiner och lager, som tillsammans utgöra 8.41 % eller cirka 50 % av de fasta kostnaderna. Övriga fasta kostnader bli oförändrade.

Antages även i detta exempel fasta kostnaden utgöra 45 % och arbetskostnaderna 55 %, sammansättes den nya kostnaden på följande sätt: Arbetskostnad 55 % samt 50 % av de fasta kostnaderna. 45 % förbli oförändrade. Minskade bli återstående 50 % av fasta kostnaderna, vilka minskas i proportion till egendomsvärdets minskning eller med 5.97 %. Nya kostnaden alltså $55.00 + 22.50 + 22.50$. $(100 - 5.97) = 98.66$ %.

Relativa kostnadsökningen alltså $\frac{98.66}{100 - 14.86} = 1.1587$ eller **15.87 %**.